

Aan:

Bits of Freedom
Prinseneiland 97hs
1013 LN Amsterdam

Lotte Houwing
+31 6 8320 7546
lotte@bitsoffreedom.nl

bitsoffreedom.nl
IBAN: NL73 TRIO 0391 1073 80
KVK: 34 12 12 86, Amsterdam

Geacht lid van de Tweede Kamer,

Om de verspreiding van het virus tegen te gaan, wordt momenteel veel gesproken over “slimme digitale oplossingen”. Zo wil het ministerie van VWS nu ook telecomdata als onderdeel van surveillance inzetten. Omdat de wet daar nu geen mogelijkheden toe biedt, wordt er een spoedwet ontwikkeld om een grondslag te scheppen. Wij maken ons grote zorgen over de wijze waarop het proces om deze ingrijpende maatregel toe te staan verloopt en vertrouwen erop dat u dit voorstel met een kritische blik tot u neemt. Onze zorgen bestaan met name ten opzichte van de volgende aspecten:

Proces

Voordat overgegaan kan worden tot een wetwijziging moet er helderheid bestaan over welk probleem de maatregel precies dient op te lossen en/of wat het doel van de maatregel precies is. In de rectificatie van 7 mei schrijft minister de Jonge dat het specifieke doel, het publieke belang, de doelmatigheid en de proportionaliteit nog omschreven moeten worden, maar dat ondertussen een wijziging van de Telecomwet al wordt voorbereid. Wij maken ons grote zorgen over deze volgorde van het proces.

Noodzakelijkheid

In haar brief van 19 mei geeft het ministerie aan dat het doel van deze maatregel “het versterken van het vroegtijdig signaleren van nieuwe oplevingen van het virus” is. Er wordt echter weinig besproken hoe deze gegevens, waarmee de beweging van telefoons kan worden gevolgd, hier precies in bijdragen. Waaruit blijkt dat dit middel noodzakelijk en effectief is?

Proportionaliteit en subsidiariteit

Meer inzicht in hoe deze gegevens volgens de minister precies bijdragen aan het doel is nodig om te bepalen of het inzetten van locatiedata daadwerkelijk het meest geschikte middel is, rekening houdend met de impact op de rechten en vrijheden van betrokkenen. De Autoriteit Persoonsgegevens noemt het gebruik van locatiegegevens door de overheid zeer ingrijpend, onder meer omdat anonimiteit moeilijk te bewerkstelligen is.¹ Wij vragen ons daarnaast af of voldoende is gekeken naar minder ingrijpende alternatieven.

Democratische controle

De wijziging van de Telecommunicatiewet krijgt nu vorm in een spoedwetgevingsproces. Wij begrijpen dat de coronacrisis ertoe kan leiden dat een versnelde handelingswijze is vereist. Echter vragen wij aandacht voor het democratisch gehalte van de voorgestelde maatregelen. In het huidige spoedwetgevingsproces is het voor partijen als Bits of Freedom niet mogelijk om het voorstel tot ons te nemen voordat wij vanuit expertise hierover input kunnen leveren. Dit gaat ten koste van het democratisch gehalte van de voorgestelde maatregelen.

Daarnaast zijn we hierdoor gedwongen om onze zorgen te uiten middels een brief als deze, waarbij wij nog niet in de mogelijkheid zijn geweest om het voorstel tot ons te nemen. Daarom wijzen we u nu graag op zes aandachtspunten die wij van belang achten bij het gebruik van locatiegegevens. Wij roepen u op om met deze punten in het achterhoofd kritisch naar het voorstel te kijken en hierover de nodige vragen te stellen.

1. Representatie

Gegevens zijn niet neutraal en geven slechts een enkel stukje van de werkelijkheid weer. Door locatiegegevens te verzamelen om drukte in kaart te brengen worden de bewegingen van mensen gemonitord. Een belangrijke vraag die speelt is dan ook: wie zit er wel en wie zit er niet in de data? De gegevens van een budgetprovider zullen een ander deel van de bevolking weergeven dan die van een provider met een duurdere service. Van hoeveel en welke providers zal de data gaan worden verzameld? De spreiding van telefoonbezit en -gebruik over de bevolking heeft invloed op de mate van representatie in de verzamelde gegevens. Geeft de data een representatief beeld van de juiste groep?

2. Onzekerheden

In de verwerking van de ruwe data naar op gemeentelijk niveau geaggregeerde verplaatsingsgegevens worden vele stappen gezet die elk gepaard gaan met een marge van onzekerheid. Terwijl die onzekerheden vaak niet gecommuniceerd worden, wordt de informatie wel gebruikt voor de totstandkoming van beleid. Dit leidt mogelijk tot verkeerde beslissingen. Hoe wordt er met deze onzekerheden omgegaan? Hoe wordt er voorkomen dat de burger nadeel ondervindt van beleid dat tot stand komt op basis van de versimpelde en incomplete weergave die data biedt?

3. Soort gegevens

In welk formaat worden de gegevens verstrekt? In de brief van 19 mei schrijft de minister dat het wetsvoorstel zich uitsluitend zal richten op het verstrekken van tellingen van het aantal

¹ <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/nieuws/gebruik-telecomdata-tegen-corona-alleen-met-wet>

personen – afgeleid uit de aantallen in de gemeente aanwezige mobiele telefoons – dat per uur in een gemeente aanwezig is. In dezelfde brief staat dat het wetsvoorstel een wettelijke grondslag schept voor het verwerken van zowel locatie- als verkeersgegevens. Dit houdt mogelijk ook gegevens in over de sociale contacten van mensen, de duur van gesprekken, etc. Welke gegevens kunnen er nu precies op basis van dit wetsvoorstel worden verwerkt en verstrekt? Wat is het exacte doel van alle soorten gegevens die op basis van dit wetsvoorstel kunnen worden verwerkt en verstrekt?

4. Dataverzameling

Wat is de precieze wijze van verzameling van de locatiegegevens? Wordt dit enkel beperkt tot zendmastdata? Kan worden uitgesloten dat er voor het verkrijgen van de locatiegegevens gebruik wordt gemaakt van IMSI-catchers of wifi-tracking op lokaal niveau om inzicht te krijgen in de mobiliteitspatronen van mensen?

5. Aggregatie en anonimisering

Er wordt gesproken over inzicht in de gegevens op geaggregeerd niveau. Waar vindt de aggregatie van de gegevens plaats? Gebeurt dat door de providers, voordat de gegevens worden verstrekt? Zijn de providers hiertoe in staat? De Autoriteit Persoonsgegevens stelt dat anonimiteit niet te snel mag worden aangenomen, omdat locatiegegevens vaak toch weer tot individuen herleidbaar blijken te zijn.² Hoe wordt de anonimiteit gewaarborgd?

6. Waarborgen

In de brief van 19 mei staat dat het wetsvoorstel nadrukkelijk geen basis zal bieden voor het verwerken van informatie ten behoeve van andere doeleinden dan de wettelijke taak van het RIVM. Daarmee zou uitgesloten zijn dat informatie wordt ingezet voor andere doeleinden, zoals opsporing, vervolging of het tegengaan van samenscholingen. Uit artikel 3 lid 1 van de Wet op het RIVM blijkt dat deze wettelijke taak breed is. Sub a omschrijft “monitoring, surveillance en onderzoek te verrichten dat is gericht op ondersteuning van de beleidsontwikkeling, de beleidsuitvoering, de bewaking van de veiligheid en de uitoefening van toezicht op het gebied van de volksgezondheid en het milieu.” en sub e zet zelfs de deur open voor overig gebruik: “andere door Onze Minister op te dragen werkzaamheden uit te voeren.” Hoe wordt er gewaarborgd dat de gegevens enkel worden gebruikt voor de bestrijding van het coronavirus?

Wij maken ons zorgen over het gebruik van deze gegevens voor andere doeleinden. De minister schrijft in zijn brief dat er wordt uitgesloten dat informatie wordt ingezet voor andere doeleinden, zoals opsporing, vervolging of het tegengaan van samenscholingen. Eerder kon het ministerie deze garantie aan T-Mobile echter niet geven, waarop T-Mobile weigerde de data te verstrekken.³ Zou de minister hier opheldering over kunnen geven? Kan de minister garanderen dat gebruik van de gegevens voor overige doeleinden wordt uitgesloten?

² https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/atoms/files/anonimiteit_en_geaggregeerde_telecomdata.pdf

³ <https://nos.nl/artikel/2333090-de-jonge-wil-telecomwet-wijzigen-om-coronadata-te-verzamelen.html>

Daarnaast staan surveillancemaatregelen erom bekend dat ze nog wel eens blijven plakken tot na de crisis waarin zij zijn ingevoerd, of voor andere doeleinden worden ingezet. Als we dit willen voorkomen is het belangrijk dat er bij de introductie van maatregelen waarborgen worden opgenomen die ervoor zorgen dat de inzet beperkt is tot een specifiek omschreven doel en de maatregelen worden teruggedroefd zodra de noodzaak afneemt. Er wordt gesproken over een tijdelijke wijziging. Hoe is deze tijdelijkheid gewaarborgd? Op welk punt wordt deze maatregel teruggedroefd?

Wetten zijn drempels die bewust zijn aangelegd

Het gemak waarmee nu een wetwijziging om het delen van locatiegegevens mogelijk te maken wordt aangekondigd is gevaarlijk. De wet staat dat op dit moment niet toe, en dat is niet voor niets. De wet beschermt onze rechten en vrijheden. Daarom vinden we dat er niet lichtzinnig om kan worden gegaan met maatregelen die een inbreuk op onze rechten en vrijheden maken en zeker niet als daar een wijziging van de wet voor nodig is. Daarom roept Bits of Freedom u op om kritisch naar de voorgestelde wijziging te kijken.

Uiteraard zijn wij graag bereid hierover verder met u in gesprek te gaan.

Met vriendelijke groet,

Namens Bits of Freedom,

Lotte Houwing